

spremnosti da govori o tome. Akcenat u ovome radu su posljedice s kojima se žrtve ovakvih zločina suočavaju nakon što javnost upoznaju sa torturama kroz koje su prošle.

Kakva je percepcija o genocidu u Srebrenici u tranzicijskim državama, govori Maroš Melicharek analizirajući odnos prema ovome pitanju u Slovačkoj i Češkoj u kojima negiranje genocida i relativiziranje ovog zločina pretežno dolazi iz krugova bliskih ekstremnoj desnici (kao i u mnogim drugim evropskim državama), odnosno kako autor kaže “onih ekstremista koji predstavljaju rusofilski gledišta na zbivanju u bivšoj Jugoslaviji”.

U trećoj cjelini pod nazivom “Razaranje i poricanje” (str. 215-350) objavljena su četiri rada. Safet Bandžović daje osvrt na historijat migracija Bošnjaka u istočnu Bosnu od XIX stoljeća koji su, uslijed protjerivanja, na ovo područje došli iz Smederevskog sandžaka. Autor, povlačeći paralelu sa sudbinom Bošnjaka iz XIX stoljeća i ne smatrajući 1995. godinu izolovanim slučajem, govori i o onim Bošnjacima koji su preživjeli genocid tražeći spas u Srbiji (na području koji je obuhvatao nekadašnji Smederevski sandžak) gdje su kao zatočnici bili izloženi raznim zločinima i to u onim područjima odakle su njihovi preci protjerani u XIX stoljeću. Time se na određen način “zatvara krug” kako Bandžović naslovljava svoj članak.

Bojan Perović u svome radu govori o kontinuiranom negiranju genocida u Srebrenici od strane vladajućih struktura nakon pada režima Slobodana Miloševića, prvenstveno odnosa prema ovome pitanju od strane Vojislava Koštunice, Zorana Đinđića i Borisa Tadića i “razlikama” ne samo među njima trojicom nego i u odnosu na stavove prethodnih vlasti. Autor analizira i odnos akademskih krugova, najprije Dobrice Ćosića prema ratu u Bosni i Hercegovini i genocidu u Srebrenici. Stavovi Ćosića u Srbiji su u dobroj mjeri stvarale iskrivljenu sliku o karakteru rata i počinjenih zločina u Bosni i Hercegovini.

Kako je pitanje ekshumacija usko povezano sa počinjenim ratnim

zločinima, Hikmet Karčić opisuje hronologiju i probleme ekshumacija u Bosni i Hercegovini, odnos međunarodne zajednice prema ovome pitanju kao i statističke pokazatelje, do sada, izvršenih ekshumacija. Autor analizira i proces ekshumacija najvećih masovnih grobnica u cijeloj Bosni i Hercegovini. Posebno je važan dio u kojem autor analizira specifičnosti modela primijenjenog isključivo u Bosni i Hercegovini. Autor navodi, pozivajući se na izvještaj Međunarodne komisije za traženje nestalih (ICMP) iz 2013. godine, podatak da čak 84% od ukupnog broja nestalih su bošnjačke nacionalnosti. U prilog ovome, govori i činjenica da su u svim većim masovnim grobnicama u Bosni i Hercegovini pronađeni posmrtni ostaci bošnjačkih civila.

Sandra Cvikić i Dražen Živić, ne suzdržavajući se od opravdane kritike, govore o problemima tranzicijske pravde nametnute od strane međunarodne zajednice u “postratnim državama”. Poseban osvrtom u ovome radu odnosi se na stav preživjelih žrtava iz Vukovara i Srebrenice prema tom pitanju.

Jasmin Medić

Renesansa iz bosanske perspektive

Serijal predavanja profesora Shahaba Yar Khana sa Odsjeka za anglistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu održan u periodu od 2 – 12. februara 2017. godine u Lahoru i Islamabadu na temu “Renesansa iz bosanske perspektive” je pokušaj da se bosanska filozofska misao predstavi najširem spektru različitog slušateljstva u indijskom potkontinentu.

Prvo predavanje, pod pokroviteljstvom *Paras Akademije, CARVAN* (organizacija za promociju kulture i tradicije) i *PILAC (Punjab Instituta za jezike, umjetnost i kulturu)*, je održano u dvorani Alhamra u Lahore-u (03.02.2017) u prisustvu velikog broja studenata i profesora. Bivši direktor *Iqbal Akademije*, dr. Suheyl Umar je

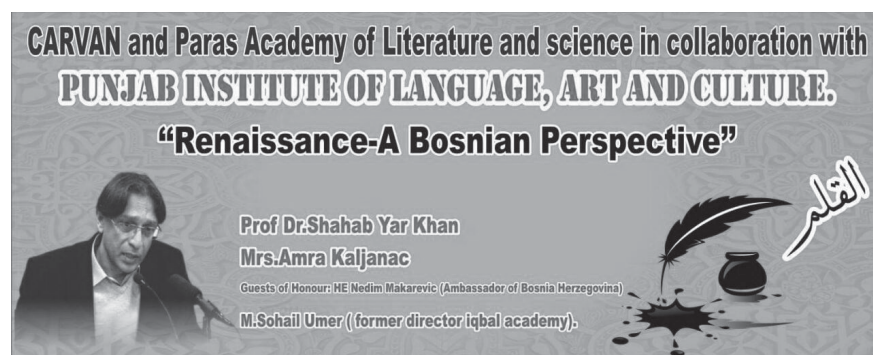
održao uvodnu riječ, gdje je uz dobrodošlicu gostujućim predavačima iz Bosne i Hercegovine istakao kako nastojanja profesora Khana u predstavljanju intelektualnog života Bosne i Hercegovine šesnaestog stoljeća, te njegova istraživanja u polju Šekspirologije gdje se šekspirovska drama predstavlja kao nastavak *filozofije Ishraqa* svrstavaju profesora Khana među utjecajne akademske ličnosti našeg doba.

U prvom izlaganju, Amra Kaljanac, student Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu je predstavila neke aspekte misli Hasana Kafije Pruščaka kroz djelo *Usul al-hikam fi nizam al 'alem* (Temelji mudrosti o uređenju svijeta). Uz osvrt na brojne prijevode ovog djela istaknuto je da je Hasan Kafija autor i brojnih drugih djela između ostalog i u oblasti kelama, prava, logike, lingvistike, stilistike kao i brojnih cjenjenih komentara na djela nekih od najutjecajnijih autora i učenjaka njegovog vremena. Nekoliko citata Kafijinog djela publika je dočekala sa oduševljenjem, prepoznajući u njima probleme suvremenog doba, osjećajući koliko je pravda za kojom Kafija vapi u 16. stoljeću, još uvijek toliko odsutna iz svakog segmenta života današnjice jer kako sam Kafija kaže: “Nema vlasti bez naroda, naroda bez blagostanja, blagostanja bez prosperiteta niti prosperiteta bez pravde.”

Profesor dr. Shahab Yar Khan je ovom auditoriju, osvrćući se na sam naslov manifestacije, predstavio svoju već poznatu teoriju “genesanse” (genesis – grč. početak) razlučujući ovaj termin od značenja već poznatog koncepta “renesanse” (ponovno rađanje ili obnova), Khan je istakao kao nužnost potrebu da se ovaj termin nanovo formuliše i da se ponovo sagledaju kriteriji i mjere kojima se značaj ovog termina i svega što on implicira propovijeda diljem svijeta u posljednjih nekoliko stoljeća. Mnogi evropski narodi nikada nisu ni bili dijelom prve faze učenja u Evropi, tj. klasičnog doba odnosno antike, samom činjenicom da ti narodi nisu u to vrijeme još ni nastali. Na primjer, Hrvati su migrirali i naselili se na

području Evrope između 5. i 6. stoljeća, a Englezi kao nacija kavom je danas znamo su nastali tek u 11. stoljeću. Tako da se termin "renesansa" nikako ne može odnositi na te narode koji nisu u svojoj povijesti imali tradiciju sustavne misli ili učenja sve do 15. odnosno 16. stoljeća. Najviše što oni mogu da tvrde u tom periodu je dakle, rađanje, odnosno nastajanje nauke. To će se odraziti i činjenicom da postoje različiti kriteriji odnosa spram mudrosti i učenja među različitim narodima. Profesor Khan je u daljem obraćanju predstavio neka djela bosanskohercegovačkih velikana između ostalih to su: MUSA EL-BOSNEVI ES-SARAI, MUSTAFA MOSTARI, ŠEJH JUJO, IBRAHIM BOSNEVI I HASAN KAFI EL AKHISARI EL BOSNEVI. Kazao je da osnovna razlika između područja "renesanse" – "genesanse" i područja Osmanske Evrope leži u samom načinu gledanja na svijet i život. Tako je u Bosni arapski jezik bio jezik i filozofije i Qur'ana i tu se učilo direktno iz izvora, dok su sve ostale nacije u Evropi crpile spoznaju iz prijevoda grčkih ili latinskih gdje su i sami latinski izvori često bili prijevodi sa arapskog jezika. Uslijedilo je to da je filozofija kao način života postepeno izumrla. Da je ostatak svijeta kojim slučajem preuzeo bosanski model gdje "renesansa" nije bila ni potrebna, filozofski život bi opstao.

Profesor Khan je u naredne dvije nedjelje održao predavanja na *Oriental College-u* te na *Punjab Univerzitetu* u Lahoru, Odsjek sa psihologiju. Na *Oriental*-nom *College-u* je govorio o o *Ikbalovoj katedri* na *Fakultetu islamskih nauka* u Sarajevu te o značaju takvog izučavanja u kontekstu suvremene Evrope. Tu je predstavljeno djelo bosanskohercegovačkih učenjaka koji su se bavili *Ikbalogijom u Bosni i Hercegovini*. Profesor je odao priznanje za ovaj trud profesorima i istaknutim academicima među kojima su: akademik Enes Karić, akademik Rešid Hafizović, dr. Džemaludin Latić i dr. Nevad Kahteran. Na Odsjeku za psihologiju, obraćajući se velikom broju studenata pozitivne

psihologije' Khan je izložio koncept matrijarhalnog sistema kao jedini mogući izlaz za svijet koji očito srlja put društveno-političke katastrofe. Tradicionalna duhovna i društvena hijerarhija bosanske kulture, kazao je, predstavlja uzor matrijarhalnog sistema u kom je ženska snaga (energija) oduvijek bila dominantni pokretač. Citirao je neke odlomke iz svoje posljednje knjige *Kralj Lir – Priča o Albionu (iz bosanske perspektive)* kako bi okvirno pojasnio novi sistem čijom re-afirmacijom u suvremenoj Bosni će se postaviti, tvrdi on, primjer iz kog će ostatak svijeta moći da nauči kako ispraviti pogrešne i izopačene postojeće strukture.

Radio Pakistan je 10. februara upriličio poseban program gdje je profesor Khan iznio svoje koncepte 'renesanse' i matrijarhalnog sistema iz bosanske perspektive.

Ambasada Bosne i Hercegovine u Pakistanu je dana 12.02.2017. godine priredila prijem gdje je profesor Khan bio pozvan da govori. Tu se obratio skupini omladine i akademskih građana u prisustvu državnih medija (štampari i elektronski mediji su dočekali izlaganje sa velikim entuzijazmom). Njegova ekselencija, Nedim Makarević se obratio skupu gdje je uz riječi dobrodošlice predstavio profesora Khana ističući značaj i ulogu akademskih ličnosti u zbližavanju i boljem razumijevanju različitih naroda. Naglasio je da je osnovni cilj bosanske ambasade u Islamabadu afirmacija duhovnih vrijednosti koje ove dvije nacije dijele kao zajedničko naslijeđe. Profesor Khan je ovdje rekao kako Bosna i Hercegovina ima dosta toga da ponudi svijetu u smislu razumijevanja života kroz različitosti

kao i u smislu jedinstva u različitosti. Istakao je da je svaki od naroda u Bosni i Hercegovini imao veliku ulogu u formiranju prepoznatljivih crta filozofske misli u ovoj zemlji tokom 16. i 17. stoljeća. Univerziteti u Islamabadu i Lahoru bi svakako, kazao je, trebali pokrenuti rad na prevodenju djela bosanskohercegovačkih mislilaca kao što je Hasan Kafija čije ideje o jednakosti i pravdi predstavljaju jedini put da se prevlada kaotično stanje svijeta 21. stoljeća.

Posljednje predavanje profesor Khan je održao na *Paras Akademiji* u Alrazaabadu u Lahore-u, zahvalio se Ambasadi Bosne i Hercegovine i ostalim organizacijama koje su pomogle u ostvarenju ovog serijala predavanja kao i brojnom slušateljstvu koje se odazvalo u želji za boljim razumijevanjem uloge bosanske filozofske misli u prevladavanju krize 21. stoljeća. U ovom posljednjem izlaganju Khan je iznio svoja razmišljanja o vjerovatnoći postojanja određene veze Williama Shakespearea sa Bosnom u 16. stoljeću. Također je iznio svoje ideje o povezanosti neslužbenog, duhovnog matrijarhalnog sistema Bosne i Hercegovine sa Perzijskom filozofijom Ishraqa i Ibn Arabijevim konceptom ženskog elementa (womanhood) Shakespeareovih drama u kojima žene (womanhood) vladaju uz apsolutnu moć. Profesor Khan je završio izlaganje izričući nadu da se mudrost neće pokoriti neukosti koja trenutno vlada u cijelom svijetu te da će ljudi bilo u Bosni, Pakistanu, Indiji, Americi ili Evropi stati rame uz rame kako bi se izborili za život koji će biti blizak filozofiji a ne komercijalizmu i politici.

Amra Kaljanac